

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΥΠΟΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

ΥΠΟ ΤΟΥ Κ. ΚΩΣΤΑ ΣΤΡ. ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ

(Συνέχεια έκ του τεύχους 9. 10., τόμου Η')

Παρ' όλο τό «μονοπωλιακό κεφάλαιο», ή άμερικανική κυβέρνηση π.χ. δέν διστάζει νά δημοσιεύει κάθε χρόνο στατιστικές όσο γίνεται πιο λεπτομερείς για τό βιοτικό επίπεδο, τούς πραγματικούς μισθούς, τή διαφοροποίηση τών εισοδημάτων, κτλ., έτσι πού οι έργαζόμενοι ή οι έπιστήμονες, στις Η.Π.Α. ή σε όποιαδήποτε άλλη χώρα, έχουν τή δυνατότητα νά ξαίρουν ότι τό 1949 π.χ. τά κατώτερα 10% τών άμερικανικών οικογενειών είχαν ένα μέσο εισόδημα 240 δολλ. και έπερναν τό 1% του συνολικού έθνικού εισοδήματος, ένώ, τήν ίδια εποχή, τά άνώτερα 10% τών άμερικανικών οικογενειών είχαν ένα μέσο εισόδημα 8.400 δολλ. και έπερναν τά 28% του συνολικού εισοδήματος. "Αν, όμως, ή άμερικανική κυβέρνηση ήταν άληθινά «λαϊκή» και «σοσιαλιστική»,θά περιοριζόταν νά μάς πληροφορήσει ότι τό μέσο οικογενειακό εισόδημα στις Η.Π.Α. είναι περί τις 3.000 δολλ. Γιατί, πραγματικά, λόγω τής κυριαρχίας του κρατικοποιημένου κεφαλαίου, ή λεγόμενη «σοβιετική» κυβέρνηση δέν δίνει παρά μόνο τό μέσο όρο τών πραγματικών μισθών και εισοδημάτων. Τό «μυστήριο» πού καλύπτει τή διαστρωμάτωση τών εισοδημάτων και τήν εξέλιξη τής πραγματικής άγοραστικής δύναμης τών μισθών, είναι τέτοιο, πού ή άνάλυση τών στατιστικών, πού σε όλους τούς άλλους τόπους είναι ή πιο terre à terre έπιστήμη, μετατρέπεται έδώ σε «θεομαντεία» (1). Τό μυστικό είναι τέτοιο, πού, όπως θάλεγε ο Λένιν, έχει πάψει νά ναι «ύποκρισία», κι'έχει γίνει ένας στρουθοκαμηλικός «τρόπος άπόκρυψης» τών «ύπέρογων κερδών» τής γραφειοκρατίας 'Ιδού τι λέει ο Charles Bettelheim, ο γνωστός «θεωρητικός» τής «σοσιαλιστικής» σχεδιοποίησης και τής «λαϊκής δημοκρατίας»: 'Η σοβιετική κυβέρνηση δέν δημοσιεύει κανένα ίσολογισμό τής έθνικής οικονομίας, λέει ο καθηγ. Bettelheim, και προσθέτει :

«αυτή ή άπουσία ενός συνθετικού ίσολογισμού, πού θά μάς επέτρεπε νά διαμορφώσουμε μια καθαρή ιδέα για τήν κατανομή τών εργατικών δυνάμεων στους διάφορους κλάδους τής έθνικής οικονομίας, όπως και για τό μερίδιό τους στη διανομή του κοινωνικού προϊόντος, έξηγείται άπό τό ότι στην ΕΣΣΔ εξακολουθούν άκόμα (sic) νά

1) Βλ. π.χ. τή μελέτη του Káplan : Arithmancy, Theomancy and the Soviet Economy, στο Journal of Political Economy, 'Απρίλιος 1953, σελ. 101-2.

υπάρχουν τεράστια οικονομικά προνόμια και κοινωνικές διαφορές που η άπλη μελέτη της κλίμακας των μισθών και των απολαυών (άλλωστε αυτή η κλίμακα είναι μυστική και οι μόνοι άριθμοί που βρίσκουμε άφοροϋν τὸ μέσο μισθὸ) δὲν ἀρκεί γιὰ νὰ τὶς δείξει, ἀλλὰ πού θὰ ἔβγαιναν στὸ φῶς, ἂν ὑπῆρχε ἕνας κανονικὰ φτιαγμένος ἰσολογισμὸς τῆς ἔθνικῆς οἰκονομίας... Βρισκόμαστε μπρὸς σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς ἀντιφάσεις τῆς σοβιετικῆς κοινωνίας, γιὰτὶ αὐτὸς ὁ ἰσολογισμὸς τῆς ἔθνικῆς οἰκονομίας ἀντιπροσωπεύει ταυτόχρονα μιὰ ἀνάγκη γιὰ τὴ σχεδιοποιημένη αὐτὴ οἰκονομία κὶ ἕνα κίνδυνο γιὰ τὴν πολιτικὴ τῶν διευθυνόντων...» (1).

Αὐτὰ ἔγιναν στὴν «πατρίδα τοῦ σοσιαλισμοῦ» προτοῦ καλὰ - καλὰ περάσουν δέκα χρόνια ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Λένιν. "Οτι ὄλ' αὐτὰ ἐπρόκειτο νὰ γίνουν στὸ ὄνομα τοῦ μαρξισμοῦ - λενινισμοῦ, αὐτὸ βέβαια δὲν πέρασε οὔτε μιὰ στιγμή ἀπὸ τὸ νοῦ τοῦ Λένιν : τὸ μόνο πού τὸν ἀπασχολοῦσε τότε ἦταν νὰ δείξει τὸ πῶς καὶ γιὰτὶ «ὁ κοινοβουλευτισμὸς πνίγει τὴν αὐτόνομη πολιτικὴ ζωὴ τῶν μαζῶν» (2). Ἡ κοινοβουλευτικὴ δημοκρατία δὲν τὸν ἱκανοποιοῦσε γιὰτὶ ἦταν μιὰ ἀνεπαρκῆς δημοκρατία. «Κοιτᾶχτε, λέει ὁ Λένιν, ὅποια κοινοβουλευτικὴ χώρα θέλετε, ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴ μέχρι τὴν Ἑλβετία, ἀπὸ τὴ Γαλλία μέχρι τὴν Ἀγγλία, τὴ Νορβηγία, κτλ. : ἡ ἀληθινὴ κρατικὴ πολιτικὴ γίνεται στὰ παρασκήνια. στὰ ὑπουργεῖα, τὶς καγκελλαρίες, τὰ ἐπιτελεῖα. Τὸ μόνο πού γίνεται στὰ κοινοβούλια εἶναι φλυαρίες, πού ὁ μόνος τους σκοπὸς εἶναι ἡ ἐξαπάτηση τοῦ λαοῦ» (3). Ἡ ἑλβετικὴ δημοκρατία ἦταν σκιᾶς ὄναρ μπρὸς στὴν πλήρη δημοκρατία πού θὰ πραγματοποιοῦσε ἡ δικτατορία τοῦ προλεταριάτου! Κι' αὐτὸ πού ἄδειαζε τὸν κοινοβουλευτισμὸ ἀπὸ κάθε δημοκρατικὸ περιεχόμενο ἦταν ἡ ἀνάπτυξη τῆς γραφειοκρατίας!

6) Δημοκρατία καὶ γραφειοκρατία

Ἡ διάκριση τῶν ἐξουσιῶν καὶ ἰδιαίτερα ἡ διάκριση ἀνάμεσα στὴ νομοθετικὴ καὶ τὴν ἐκτελεστικὴ ἐξουσία ἦταν γιὰ τὸν Λένιν ὅπως καὶ γιὰ τὸν Μάρξ μιὰ ἐσωτερικὴ ἀντίφαση τῆς δημοκρατίας. Ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία, ἔλεγε ὁ Μάρξ, ἐκφράζει τὴν «αὐτονομία τοῦ ἔθνους, ἀντίθετα πρὸς τὴν ἐκτελεστικὴ, πού ἐκφράζει τὴν ἑτερονομία τοῦ ἔθνους» (4). Τὴν ἴδια αὐταποξένωση πού ὕφιστατο ὡς τὰ τώρα ὁ παραγωγός, τὴν παθαίνει τώρα καὶ ὁ πολίτης. Αὐτὴ ἡ αὐταποξένωση δὲν φανερώνεται μόνο μέσα στὸ χωρισμὸ τῶν παραγωγῶν ἀπὸ τὰ παραγωγικὰ μέσα, ἀλλὰ καὶ μέσα στὸ χωρισμὸ τῶν πολιτῶν ἀπὸ τὰ μέσα τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας. Πολύ προτοῦ ὁ Max Weber δείξει τὴν ἐνιαία φύση τῆς τριπλῆς ἀποξένωσης τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὰ μέσα τῆς παραγωγῆς, τὰ μέσα τοῦ κρατικοῦ καταναγκασμοῦ καὶ τὰ μέσα τῆς πολεμικῆς τεχνικῆς, ὁ Μάρξ ἔδειχνε τὴν παρουσία μιᾶς ριζικῆς ἀπειλῆς κατὰ τῆς ἀνθρωπίνης ἐλευθερίας ὄχι μόνο μέσα στὸν ὀλοένα καὶ βαθύτερο χωρισμὸ τοῦ ὀλοένα πιδ ἀνώνυμου κεφαλαίου ἀπὸ τὴν ὀλοένα καὶ πιδ κοινωνικὴ ἐργασία καὶ τὴν ἐπα-

1) Charles Bettelheim : La planification sovietique (1945), σελ. 141.

2) Λένιν : Τὰ καθήκοντα τοῦ προλεταριάτου, κλπ. 1917, ἐνθ. ἀν. II, 28.

3) Λένιν : Τὸ Κράτος καὶ ἡ Ἐπανάσταση, ἐνθ. ἀν. II, 199.

4) Marx, Le 18 Brumaire, etc. σελ. 90.

κόλουθη μετατροπή της όλότητας των παραγωγών σε άπλά έκτελεστικά όργανα ξένων αποφάσεων, αλλά και, παράλληλα, μέσα στον όλοένα και βαθύτερο χωρισμό της νομοθετικής και της νομοθετικής έξουσίας, τη μεταμόρφωση της γραφειοκρατίας σε μιá ανεξάρτητη δύναμη και τον έπακόλουθο όλοένα και σημαντικότερο περιορισμό της πολιτικής Ικανότητας των πολιτών. *«Μπρός στην έκτελεστική έξουσία, παρατηρεί ό Μάρξ, ή κοινωνία παραιτείται από την ίδια της τη θέληση και υποτάζεται στις διαταγές μιás ξένης θέλησης της έξουσίας»* (1).

Τό κράτος έπαψε νάναί ένας «νυχοφύλακας» ή γραφειοκρατία έπαψε νάναί ένα «παράσιτο», μιá «μη παραγωγική δαπάνη», όπως φαντάζονταν οι μαντζεστεριανοί και ό Μάρξ (2)! Ό Adam Smith, πού ζητούσε στο όνομα της φιλελεύθερης όρθοδοξίας μιá κυβέρνηση πού νά «κοστίζει όσο γίνεται λιγότερο», θεωρούσε τη γραφειοκρατία σαν μιá «παρασιτική» ή τουλάχιστον σαν μιá «μη παραγωγική» τάξη. Και ό Μάρξ τον έπαινει με ένθουσιασμό γιατί, σ' ένα μέρος του Wealth of Nations, *«άφησε νά ξεσπάσει όλο τό μίσος πού αισθανόταν κατά των μη παραγωγικών τάξεων»* (3). Πρόκειται για ένα χωρίο όπου ό Adam Smith δηλώνει ότι :

«Η έργασία των πιό διακεκριμένων τάξεων της κοινωνίας δέν παράγει περισσότερη άξια από τους βαλέςδες τους... Έτσι, π.χ. ό βασιλεύς και όλοι οι υπάλληλοί του είναι έργαζόμενοι, πού δέν παράγουν τίποτε. Σ' αυτή την τάξη ανήκουν οι ιερείς, οι νομομαθείς, οι γιατροί, οι έπιστήμονες, οι ήθοποιοί, οι μουσικοί, οι χορευτές κ.ο.κ.».

Ό Μάρξ σχολιάζει με τό μεγαλύτερο ένθουσιασμό αυτό τό άπόσπασμα :

«Νά ποιá ήταν ή γλώσσα της άστικής τάξης όταν ήταν ακόμα μιá επαναστατική τάξη. Τό κράτος, ή εκκλησία, κτλ. δέν δικαιολογούνται παρά μόνο σαν όργανα της διοίκησης και της διαχείρησης των κοινών συμφερόντων των άστών πού μόνο αυτοί είναι άληθινά παραγωγικοί. Γιατί τά όργανα του κράτους, της εκκλησίας κτλ. αποτελούν αυτά καθ' έαυτά *μη παραγωγικές δαπάνες, και πρέπει ως έν τούτου νά περιοριστούν στο έλάχιστο*».

Δυστυχώς όμως, προσθέτει ό Μάρξ, ή άστική τάξη ξέχασε τό παλαιό της «μίσος» κατά των μη παραγωγικών τάξεων, και προσπαθεί μάλιστα *«νά δικαιώσει και από την οικονομική άποψη αυτό πού καταπολεμούσε ως τά τώρα*».

Άλλη μιá φορά, μπορούμε νά δοιμε πάνω σε τί αυτάπατες στηρίζεται ή μαρξιστική θεωρία του κράτους—έποικοδομήματος. Η κλασική θεωρία για την «παρασιτική» γραφειοκρατία έχασε κάθε ουσιαστική σημασία από τη στιγμή πού τό κράτος έγινε μιá άμεση οικονομική δύναμη, μ' όλοένα επέκτεινόμενες άρμοδιότητες, τόσο στο πλάνο της παραγωγής όσο και στο πλάνο της κατανομής του κοινωνικού πλούτου. Η γραφειο-

1) Marx . ένθ. άν., σελ. 89.

2) Για τη σχέση του Μάρξ με τους μαντζεστεριανούς (Cobden, Bright, κτλ.) βλ. πιό πάνω § 12, σελ. 30—31.

3) Marx : Theorien über den Mehrwert, έκδ. Dietz, 1905, I, 404 κ. έ.

κρατία του καιρού του Adam Smith και του Cobden μπορούσε να χαρακτηριστεί ως «παρασιτική», έφ' όσον τα εισοδήματά της προέρχονταν από τη φορολόγηση των παραγωγικών τάξεων. Η θεωρία ότι η γραφειοκρατία, που σίτις περισσότερες βιομηχανικές χώρες της εποχής μας παίζει ένα αποφασιστικό *οικονομικό* ρόλο δεν αποτελεί τάξη με την αύστηρή μαρξιστική έννοια του όρου, δηλαδή ομάδα χαρακτηριζόμενη από τον ειδικό της ρόλο μέσα στην παραγωγή, αλλά μια λιγότερο ή περισσότερο «παρασιτική κάστα» (1) ή μια αιθέρια «δημόσια λειτουργία», είναι ένας καθυστερημένος αντίλαλος της ξεπερασμένης εποχής του Smith και του νέου Μάρξ. Ξεπεράστηκε από τη στιγμή που το κράτος έπαψε να είναι μια *ulcère nécessaire*, όπως έλεγε ο Say, ένα απλό έποικοδόμημα που ή συντήρησή του έπρεπε να κοστίζει όσο γίνεται λιγότερο (2), και πήρε στα χέρια του τη διεύθυνση της οικονομίας. Όπως λέει ο Μάρξ, *«κάθε αντικείμενο του κοινού συμφέροντος αποσπάστηκε από την κοινωνία· αντίταχτηκέ στην κοινωνία, σάμπως νάταν ένα ανώτερο, γενικό συμφέρον»* έπαψε να είναι *αντικείμενο της πρωτοβουλίας των μελών της κοινωνίας και μεταμορφώθηκε σε αντικείμενο της κρατικής δραστηριότητας, από τα γεφύρια, τα σχολικά οικήματα και την κοινοτική ιδιοκτησία του τελευταίου μικροχωριού μέχρι τους σιδηροδρόμους, τα εθνικά κτήματα και τα πανεπιστήμια»* (3).

Περιτεύει να προσθέσουμε τι έγινε από το Second Empire (χρυσή εποχή της «κλασικής» αστικής τάξης) μέχρι σήμερα. Ο μύθος της γραφειοκρατίας — «παρασιτικής» ομάδας και όχι παραγωγικής «τάξης» δεν έπαψε όμως ν' άσκει μια θολή γοητεία: μεταξύ των μαρξιστών, ο μόνος που του έμεινε πιστός είναι ο Τρότσκι. Για τον Τρότσκι, ή σοβιετική γραφειοκρατία δεν είναι κοινωνική τάξη γιατί δεν έχει δηθεν καμιά ειδική λειτουργία μέσα στις παραγωγικές σχέσεις! Είναι μια «παρασιτική» ομάδα που έπωφελείται της «θερμιδωριανής» παραμόρφωσης του κατά τα άλλα «έργατικού» Κράτους για να «σφετεριστεί» ένα υπέρογκο μέρος του κοινωνικού πλούτου. Ο ρόλος της, άνύπαρκτος στις παραγωγικές σχέσεις, φανερώνεται μόνο στις «σχέσεις διανομής» (4). Έτσι, ή τάξη αυτή που μέσα σε 30 χρόνια μεταμόρφωσε την καθυστερημένη Ρωσία σε μια μεγάλη βιομηχανική, στρατιωτική, έπιστημονική κλπ. δύναμη, δεν είναι «παραγωγική»! Δεν παίζει κανένα ρόλο στην παραγωγή! Δεν σχεδιοποιεί την όλότητα σχεδόν της παραγωγής—σχεδιοποιεί μόνο την κατα-

1) Η σύγχυση αυτή άπαντάται και στο Μάρξ: Le 18 Brumaire, κτλ., σελ. 80.

2) Ήδη από το 1880, ο Adolf Wagner είχε μιλήσει για ένα «νόμο της προόδου» της αύξησης των κρατικών δαπανών. Στη Γαλλία, κατά τους ύπολογισμούς, του Dugé de Bernonville, οι δημόσιες δαπάνες άνέβηκαν από 14% του έθνικού εισοδήματος το 1911 στα 40% το 1936. Στη Γερμανία (κατά τον E. Wagemann) από 16% (1913) έφτασαν τα 31% το 1929 και τα 34% το 1935. Στις Η. Π. Α., άκρόπολη της free enterprise, το ποσοστό ήταν 23,7% το 1940.

3) Marx: Ένθ. άν., σελ. 90.

4) Trotsky: In Defense of Marxism, 1942, σελ. 7.

νομή για να υπεξαιρέσει ένα μέγα μέρος του πλούτου που παράγουν οι άλλες τάξεις, που μόνο αυτές είναι παραγωγικές! Ο Engels έλεγε ότι η «ταξική διαφοροποίηση γίνεται έκδηλη μέσα στην άνιση κατανομή»⁽¹⁾. Για τον Τρότσκι, αυτό που γίνεται έκδηλο μέσα στις άνισότητες στην κατανομή είναι η διαφοροποίηση της κοινωνίας σε «παραγωγικές τάξεις» και σε «μη παραγωγικές» ομάδες! Αυτή η θεωρία του Τρότσκι κάνει άπλωσ έκδηλη τη σύγχυση που επικρατεί στη μαρξιστική σκέψη από τη μέρα που η γενική τάση προς την κρατικοποίηση της οικονομίας και τη γραφειοκρατικοποίηση της κοινωνίας πραγματοποιήθηκε ολοκληρωτικά προς όφελος του αταποκαλούμενου «σοσιαλιστικού» ολοκληρωτικού κράτους...

Είδαμε ήδη (§ 33 γ, σελ. 96-7) πως ο Μάρξ απέδιδε την «ανεξαρτητοποίηση» του κράτους στην αυτόματη εξάπλωση των κρατικών αρμοδιοτήτων. Το συμπέρασμα που έβγαλε το 1852 από την ανάλυση του Second Empire, το διατυπώνει ως εξής: «*όλες οι πολιτικές επαναστάσεις δεν έκαναν παρά να τελειοποιούν τον κρατικό μηχανισμό, αντί να τον συντρίψουν*»⁽²⁾. "Αν ο Μάρξ πίστευε ότι στην Αγγλία και τις Η.Π.Α. η σοσιαλιστική επανάσταση «*θα μπορούσε να πετύχει το σκοπό της με ειρηνικά μέσα*», αυτό όφείλεται, όπως παρατηρεί ο Λένιν, στο ότι «*το 1871 η Αγγλία ήταν ακόμα το πρότυπο ενός καθαρά καπιταλιστικού έθνους, χωρίς στρατιωτική οργάνωση και, μέχρις ένα ορισμένο σημείο, χωρίς γραφειοκρατία*»⁽³⁾. Μια τέτοια όμαλη δημοκρατική εξέλιξη ήταν έφικτη στην Αγγλία, όχι μόνο γιατί δεν υπήρχε συγκροτημένη και στερεοποιημένη γραφειοκρατία, αλλά και γιατί «1) οι εργαζόμενοι αποτελούν την πλειοψηφία, ενώ οι άγρότες είναι σχεδόν ανύπαρκτοι· 2) το προλεταριάτο είχε μια άριστη συνδικαλιστική οργάνωση, 3) ένας αιώνας ανάπτυξης των πολιτικών ελευθεριών είχε επιτρέψει στο προλεταριάτο ν' αποκτήσει ένα σχετικά υψηλό πνευματικό επίπεδο, 4) η αστική τάξη της Αγγλίας έχει περισσότερο από κάθε άλλη την ικανότητα να λύνει με συμβιβαστικά μέτρα τα οικονομικά και πολιτικά προβλήματα»⁽⁴⁾.

Παρ' όλες αυτές τις εύνοϊκές συνθήκες, η όμαλη δημοκρατική εξέλιξη θα πρόσκοπτε και στην Αγγλία πάνω στο γραφειοκρατικό εμπόδιο: «*Η Αγγλία, όπως και η Αμερική, οι μεγαλύτεροι και οι τελευταίοι εκπρόσωποι της αγγλοσαξωνικής «ελευθερίας» (δηλαδή της απουσίας του милитарισμού και του γραφειοκρατισμού) γλίστρησαν κι αυτές και βυθίστηκαν έντελώς στο αίματηρό και βορβορώδες τέλμα των στρατιωτικών και γραφειοκρατικών θεσμών, που βρίσκουμε σ' όλη την Εύρώπη, και που συνθλίβουν με την παντοδυναμία τους τους πάντες και τα πάντα*»⁽⁵⁾.

1) Engels : Anti - Dühring, σελ. 180.

2) Marx : ένθ. άν., σελ. 96.

3) Λένιν: Το κράτος και η επανάσταση, ένθ' άν. II, 858—9.

4) Λένιν: Οι φόροι εις είδος, ένθ. άν. II, 91.

5) Λένιν: Το κράτος και η επανάσταση, ένθ. άν. II, 191.

Μένει κανείς κάπως ένεός μπρός σ' αυτές τις διακηρύξεις: &vν δντως τὸ Civil Service ένοχλοῦσε τὴ δημοκρατικὴ εὐαισθησία τοῦ Λένιν, τὴ θάλεγε γιὰ τοὺς βασιβουζουκισμοὺς τῆς σταλινικῆς γραφειοκρατίας; Ἐλλὰ ὁ Λένιν ἦτο τόσο ἀπολύτως βέβαιος ὅτι «*ἡ σοβιετικὴ ἐξουσία εἶναι ἀπειρῶς πιὸ δημοκρατικὴ ἀπὸ τὴν πιὸ δημοκρατικὴ ἀπὸ τὶς ἀστικὲς δημοκρατίες*» (1), ὥστε κατηγοροῦσε τὸν Kautsky ὅτι λησμονοῦσε «*τὸν περιορισμένο καὶ σχετικὸ χαρακτήρα τοῦ ἀστικοῦ κοινοβουλευτισμοῦ*» (2). Ἡ κοινοβουλευτικὴ δημοκρατία ἀποτελεῖ μιὰ «*μεγάλῃ πρόδοδὸ σχετικὰ μὲ τὴν ἀπολυταρχία*» (3) δὲν παύει ὅμως νὰ εἶναι «*μιὰ δημοκρατία στενὴ, κολοβωμένη, ψεύτικη καὶ ὑποκριτικὴ*». Ἡ ἐξουσία ἀνήκει θεωρητικὰ στὸ κοινοβούλιο, ἀλλὰ «*ὁ κρατικὸς μηχανισμὸς, ὁ μόνιμος στρατός, ἡ ἀστυνομία, ἡ γραφειοκρατία ἀποτελοῦν μιὰ δύναμη ἀμετάθετη, προνομιοῦχο, ἀνυψωμένη πάνω ἀπὸ τὴν κοινωνία*» (4): αὐτοῦ τοῦ τύπου ἡ δημοκρατία δὲν κάνει παρὰ νὰ στερεώνει τὴν κυριαρχία τῆς ἀστικῆς τάξης «*χρησιμοποιοῦντας τὰ διοικητικὰ μέσα τῆς μοναρχίας: τὴν ἀστυνομία, τὸ μόνιμο στρατό, τὴ γραφειοκρατία*» (5). Ἀντίθετα ἡ νέα, ὀλοκληρωμένη δημοκρατία τῶν σοβιέτ θ' ἀκολουθήσει τὸ παράδειγμα τῆς παρισινῆς Commune καὶ θὰ καταργήσει καὶ τὴν ἀστυνομία καὶ τὸ μόνιμο στρατό καὶ τὴ γραφειοκρατία.

48. Ἡ δικτατορία τοῦ προλεταριάτου: ὀλοκληρωμένη δημοκρατία

Θὰ μᾶς ποῦν, λέει ὁ Λένιν, ὅτι δὲν εἴμαστε κομμουνιστές, ἀλλὰ «*ἀναρχο-κομμουνιστές*» (6). Ἐλλὰ γιὰ νὰ φοβόμαστε αὐτὴ τὴν κατηγορία; Αὐτὸ πὸν πρέπει νὰ φοβόμαστε τὸ πιὸ πολὺ εἶναι νὰ μᾶς ταυτίσουν μὲ τοὺς ὑπερασπιστὲς τῆς «*κολοβωμένης*» καὶ «*ἐλλειποδῆς*» κοινοβουλευτικῆς δημοκρατίας! Ἐξ ἄλλου, «*ὁ μαρξισμὸς διαφέρει ἀπὸ τὸν ἀναρχισμὸ κατὰ τοῦτο, ὅτι ἀναγνωρίζει τὴν ἀναγκαιότητα τοῦ κράτους καθ' ὅλη τὴ διάρκειά τῆς μεταβατικῆς περιόδου πρὸς τὸ σοσιαλισμὸ*» (7). Ἐλλ' αὐτὸ πὸν ξεχωρίζει τὸν ἀληθινὸ μαρξισμὸ ἀπὸ τὸν «*εὐνοουχισμένο*» μαρξισμὸ τῶν «*Κάουτσκου καὶ Σια*» εἶναι ὅτι τὸ κράτος αὐτὸ «*δὲν θὰ εἶναι σὰν τὴ συνήθη ἀστικὴ κοινοβουλευτικὴ δημοκρατία, ἀλλὰ θὰ εἶναι τοῦ τύπου τῆς Commune τοῦ 1871 ἢ τῶν σοβιέτ τοῦ 1905 καὶ τοῦ 1917*».

Ἐν ἡ κοινοβουλευτικὴ δημοκρατία εἶναι ὁ «*τελειότερος*» τύπος ἀστικοῦ κράτους (8), ἤδη οἱ ἐπαναστάσεις τοῦ τέλους τοῦ 19ου αἰῶνα «*μᾶς προσφέρουν ἕνα ἀνώτερο τύπο δημοκρατικοῦ κράτους—ἕνα κράτος, πού, σύμφωνα μὲ τὴν ἔκφραση τοῦ Engels, ἔχει πᾶσαι νὰ εἶναι*

1) Λένιν: Ὁ ἀποστάτης Κάουτσκου, κλπ. ἔνθ' ἄν. II, 443.

2) Λένιν: αὐτ. II, 441.

3) Λένιν: αὐτ. II, 438.

4) Λένιν: Τὰ καθήκοντα τοῦ προλεταριάτου, κλπ. II, 27.

5) Αὐτ. II, 44.

6) Αὐτ. II, 46.

7) Αὐτ. II, 44.

8) Αὐτ. II, 27.

κράτος με την καθιερωμένη έννοια του δρου». Αυτό το κράτος είναι του τύπου της Commune, και η ανωτερότητά του συνίσταται στο ότι στη θέση της αστυνομίας και του μόνιμου στρατού, δηλαδή δύο σωμάτων «ξεχωρισμένων από το έθνος», έβαλε τον «άμεσο εξοπλισμό του λαού». Έδω, λέει ο Λένιν, αποκαλύπτεται «η ούσια» της Commune που «τόσο την έχουν δυσφημίσει και συκοφαντήσει οι άστοι συγγραφείς».

«Η αυτόδιοίκηση των παραγωγών», που πραγματοποίησε η Commune (1), ήταν για τον Μάρξ αυτή αυτή η δικτατορία του προλεταριάτου. «Μόνο και μόνο επειδή απέδωσε στην κοινωνία όλες τις δυνάμεις που σφετεριζόταν ως τα τότε ένα παρασιτικό κράτος, που παρέλυε την ελεύθερη κίνηση της κοινωνίας» (2), το δημοκρατικό πείραμα της Commune «έκανε δυνατή την αναγέννηση της Γαλλίας»—κι' επέτρεψε στον Μάρξ ν' ανακαλύψει «έπι τέλους την πολιτική μορφή κάτω από την οποία θα πραγματοποιηθεί η οικονομική απελευθέρωση της εργασίας» (3).

Η Commune ήταν η δημοκρατία στην πράξη: «τίποτε δεν ήταν πιό ξένο προς το πνεύμα της από το να ζητήσει ν' αντικαταστήσει την καθολική ψήφο μ' ένα καθεστώς ιεραρχικών διορισμών» (4). Αυτό ήταν το πρότυπο του προλεταριακού κράτους, που ήθελε να δημιουργήσει ο Λένιν, και που πίστεψε ότι θα το πραγματοποιούσε, εξαφανίζοντας την καθολική ψήφο και δίνοντας στο κόμμα του το μονοπώλιο της πολιτικής έξουσίας! Αλλά τότε (1917), ο Λένιν δεν έβρισκε λόγους για να εκφράσει την αγανάκτησή του όχι τόσο για τις «συκοφαντίες των άστων συγγραφέων», όσο για την «άνήκουστη διάδοση των παραμορφώσεων του μαρξισμού» (5). Κι' αυτές οι «παραμορφώσεις» δεν όφειλοντο στους «άστους» συγγραφείς, αλλά στους ίδιους τους όπαδους του Μάρξ: τους σοσιαλδημοκράτες. Αυτοί δεν «συκοφαντούσαν» την Commune: την είχαν άπλωσ «ξεχάσει» και, μαζί μ' αυτήν, είχαν «ξεχάσει» και ολάκερη τη θεωρία του Μάρξ για το κράτος, για την κατάλυση του κράτους και τη «δικτατορία του προλεταριάτου».

Αργότερα θα δούμε πώς έξηγουσε ο Λένιν αυτή την «άνήκουστη» διάδοση των παραμορφώσεων του μαρξισμού μέσ' στους κόλπους της σοσιαλδημοκρατίας. Άς δούμε τώρα πώς έννοούσε τον «όρθόδοξο» μαρξισμό και το άμεσο πρόγραμμα της δικτατορίας του προλεταριάτου. Για να ξεκαθαρίσει το έδαφος από τις «παραμορφώσεις» του μαρξισμού και ν' άποκαταστήσει τη διδασκαλία του Μάρξ στην άρχική της καθαρότητα, ο Λένιν έγραψε το *Κράτος και η Έπανάσταση*—βιβλίο που, αν πιστέψουμε τις σημερινές σοβιετικές στατιστικές, είναι το πιό δημοφιλές από τα βιβλία του Λένιν (179 εκδόσεις από το 1917 μέχρι το 1956 με 6.399.000

1) Marx: La Guerre Civile en France 1871. έκδ. Bureau d'Editions, 1936, σελ. 58—9.

2) Αύτ. σελ. 60.

3) Αύτ. σελ. 61.

4) Αύτ. σελ. 60.

5) Λένιν: *Το κράτος και η επανάσταση*, ένθ. άν. II, 163.

άντίτυπα!). "Ας έκθέσουμε λοιπόν κι' εμείς με τή σειρά μας τή θεωρία τής «αυτοδιοίκησης τών παραγωγών», πού αναπτύσσει ο Μάρξ πάνω στη βάση τών διδασμάτων τής Commune, κι' ἄς παραθέσουμε τήν ἐρμηνεία πού τής δίνει ο Λένιν κυρίως στό *Κράτος καί ἡ Ἐπανάσταση*, ἀλλά ἐπίσης καί στα κατοπινά του ἔργα.

Κατάργηση τών ὀργανισμῶν πού μονοπωλοῦν τήν ὕλική βία (ἀστυνομία, στρατός) κατάργηση τής μονιμοποιημένης ὑπαλληλίας· ἐξίσωση τών ὑπαλληλικῶν καί τών ἐργατικῶν μισθῶν· ἐργατικός ἔλεγχος καί διαχείριση τής παραγωγῆς: αὐτά εἶναι τὰ τέσσερα κύρια σημεῖα τοῦ προγράμματος τοῦ Μάρξ, τοῦ Ἐνγκελς καί τοῦ Λένιν, πού «ξέχασε» ἡ «παράμορφωση» ἡ σοσιαλδημοκρατική ὀρθοδοξία.

α) Στρατός καί ἀστυνομία

«*Τὸ αἷτημα ὄλων τῶν ἀστικῶν ἐπαναστάσεων: μιὰ κυβέρνηση, πού νὰ κοσιτίζει ὅσο γίνεται λιγότερο, ἡ Commune τὸ ἔκανε πραγματικὸτητα ἐκμηδενίζοντας τις δύο κύριες αἰτίες τῶν κρατικῶν δαπανῶν: τὸ μόνιμο στρατὸ καὶ τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους*» (1). Ἐτσι παρουσίασε ο Μάρξ τήν Commune. Ἐτσι «*ἡ πρώτη πράξη τῆς Commune ἦταν ἡ κατάργηση τοῦ μόνιμου στρατοῦ καὶ ἡ ἀντικατάστασή του ἀπὸ τὸν ἔνοπλο λαό*» (2). Αὐτὴ ἡ διεκδίκηση, σχολιάζει ο Λένιν, «*βρίσκειται σήμερα στὰ προγράμματα ὄλων τῶν κομμάτων, πού θέλουν νὰ ὀνομάξουνται σοσιαλιστικά*» (3). Καί τὸ γεγονός ὅτι οἱ ῥώσοι μενσεβίκοι καί σοσιαλεπαναστάτες δὲν κατάργησαν τὸ μόνιμο στρατό, συνεχίζει ο Λένιν, ἀποτελεῖ τήν καλύτερη ἀπόδειξη τῆς «σοσιαλπροδοτικῆς» τῆς πολιτικῆς. Περιττεύει ὀλότελα, νομίζουμε, ν' ἀναρωτηθοῦμε πού βρίσκεται τὸ ζήτημα τῆς κατάργησης τοῦ μόνιμου στρατοῦ στό καθεστῶς πού δημιούργησε ο ἴδιος ο Λένιν. Τὸ αἷτημα αὐτὸ δὲν ἦταν ἴσως ἐντελῶς ἀνεφάρμοστο στὴν ἐποχὴ τοῦ Μάρξ· στό τέλος τοῦ 19ου αἰῶνα ἦταν ἤδη ἐντελῶς οὐτοπικό. Στὴν ἐποχὴ τοῦ Λένιν ἦταν ἀπλῶς δημαγωγικό: κανένα κράτος, εἴτε εἶναι «σοσιαλιστικό», εἴτε εἶναι «ἀστικό», δὲν μπορεῖ νὰ ζητήσῃ ν' ἀντικαταστήσῃ τὸ μόνιμο στρατὸ με ἕνα ὀποιοδήποτε σύστημα λαϊκῶν πολιτοφυλακῶν. Οἱ μόνιοι πού ἐξακολουθοῦσαν νὰ τὸ πιστεύουν, ἦταν οἱ λεγόμενοι «ἀριστεροί μπολσεβίκοι» τῆς «στρατιωτικῆς ἀντιπολίτευσης» τοῦ 1919—1921, πού ἀντιδροῦσαν κατὰ τῶν «συγκεντρωτικῶν» καί «γραφειοκρατικῶν» προσπαθειῶν τοῦ Τρότσκι ν' ἀνασυγκροτήσῃ, σύμφωνα με τὰ καθιερωμένα ὀργανωτικά σχήματα, τὸν Κόκκινο Στρατὸ καί ὄλες γενικά τις ἔνοπλες δυνάμεις τῆς νεοσύστατης ΕΣΣΔ. Ἡ «στρατιωτικὴ ἀντιπολίτευση» ἀπέτυχε σ' ὄλη τὴ γραμμὴ γιὰ τὸν ἴδιο λόγο γιὰ τὸν ὀποῖο ἀπέτυχε καί ἡ ἀνάλογη ἀντιπολίτευση τῆς Ρόζας Λούξεμπουργκ, πού διαμαρτυρόταν κι' αὐτὴ γιὰ τὴν ἐγκατάλειψη (ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς σοσιαλδημοκράτες) τοῦ

1) Marx: αὐτ. σελ. 61.

2) Marx: αὐτ. σελ. 57.

3) Λένιν: αὐτ. II, 194.

«σημαντικότητας μέρους του προγράμματός μας που αναφέρεται στην έπιβολή του συστήματος των πολιτοφυλακών» (1)...

Ἡ *ἀστυνομία*, συνεχίζει ὁ Μάρξ, «*ἔχασε ὅλες τῆς τῆς πολιτικῆς ἀρμοδιότητες, ἔπαυσε νὰ εἶναι ὄργανο τῆς κεντρικῆς ἐξουσίας καὶ μειωτῶθηκε σὲ ὑπεύθυνο καὶ ἀνακλητὸ ὄργανο τῆς C o m m u n e*» (2). Αὐτὸ τὸ σημεῖο τοῦ σοσιαλιστικοῦ προγράμματος ἰδιαίτερα ἐνθουσιαζοῦσε τὸν Λένιν :

«Ἡ ἀνικατάσταση τῆς ἀστυνομίας ἀπὸ μιὰ λαϊκὴ πολιτοφυλακὴ εἶναι μιὰ μεταρρύθμιση πρὸς ἐπιβάλλεται ἀπ' αὐτὴ τὴν ἴδια τὴν πορεία τῆς ἐπανάστασης καὶ ποὺ πραγματοποιεῖται αὐτὴ τῆ στιγμή (1917) στὶς περισσότερες ρωσικὲς χῶρες. Πρέπει ὅμως νὰ τονίσουμε στὶς μάξες ὅτι στὶς περισσότερες ἀστικὲς ἐπαναστάσεις, ἡ μεταρρύθμιση αὐτὴ ἦταν ἐφήμερη καὶ ὅτι ἡ ἀστικὴ τάξη ἀποκαθιστᾷ ἰελικῶς τὴν ἀστυνομία στὶς παραδοδομένες τῆς λειτουργίες: τὴν ἀστυνομία σὰν ἓνα σῶμα ξεχωρισμένο ἀπὸ τὸ λαὸ καὶ ἱκανὸ νὰ καταπιέσει τὸ λαὸ μὲ ὄλους τοὺς τρόπους» (3).

Αὐτὰ ἔλεγε ὁ Λένιν προτοῦ πάρει τὴν ἐξουσία: Ὁ Λένιν, ποὺ μεταμόρφωσε σὲ ἄρθρο πίστεως αὐτὲς τῆς φράσεις τοῦ Μάρξ, δὲν μποροῦσε βέβαια νὰ φανταστεῖ τὸ τί εἶδους «πολιτικὲς ἀρμοδιότητες» ἐπρόκειτο ν' ἀποκτήσει ἡ «λενινιστικὴ» ἀστυνομία. Τὸ μόνο ποὺ τὸν ἀπασχολοῦσε τὸ 1917 ἦταν τὸ πῶς νὰ «ἐμποδίσουμε τὴν ἀστυνομία νὰ ξαναβρεῖ τὴν παλιὰ τῆς δύναμη: κι' αὐτὸ δὲν θὰ μπορέσουμε νὰ τὸ κάνουμε παρὰ μόνο δημιουργώντας μιὰ λαϊκὴ πολιτοφυλακὴ μ' ὄλους τοὺς πολιτικὲς ἀνεξαιρέτως ἀπὸ 15 ὠς 65 ἐτῶν» (4)! Ἡ «λενινιστικὴ» ἀστυνομία ὄχι μόνο ξαναπόκτησε τῆς ἐξουσίας τῆς ἀστυνομίας τοῦ Second Empire καὶ τοῦ τσαρισμοῦ, ἀλλὰ δημιούργησε καὶ καινούργιες ποὺ οὔτε ὁ Μάρξ, οὔτε ὁ Λένιν, οὔτε ὁ Τρότσκι μποροῦσαν νὰ ὑποψιαστοῦν. Ὅπως λένε οἱ σοφοί, σ' ἓνα ὀρισμένο βαθμὸ ἡ ποσότητα γίνεται ποιότητα, καὶ ἡ ἀστυνομικὴ ἐξουσία ἀλλάζει ριζικὰ περιεχόμενο καὶ σημασία ἀνάλογα μὲ τὸ ἂν πρόκειται γιὰ τὴν σχετικὰ ἀνώδυνη ἐξουσία τοῦ Collet - Meygret, διευθυντῆ τῆς Γεν. Ἀσφάλειας ἐπὶ Ναπολέοντος Γ', ἢ γιὰ τὴν ἐξουσία ποὺ ἐπέτρεψε στὸν Στάλιν νὰ λύσει τὸ «πρόβλημα τῶν ἐθνικοτήτων» ἐκτοπιζοντας τὸ 1944 - 5 ὄλακερο τὸν πληθυσμὸ ὀρισμένων «αὐτόνομων, σοσιαλιστικῶν, σοβιετικῶν δημοκρατιῶν» συμπεριλαμβανομένων, κατὰ τὴν περίφημη ἔκθεση Χρυσουσιῶφ, «*τῶν γυναικῶν, τῶν παιδιῶν καὶ τῶν γερόντων μὲ ὄλα τὰ μέλη τοῦ Κόμματος καὶ τῆς Κομμουνιστικῆς Νεολαίας, ἀνεξαιρέτως*»!

Ὅσο φοβερὴ κι ἂν ἦταν, ἡ Ὀχράνα δὲν ὑπῆρξε ποτὲ ἓνα ὀργανικὸ τμήμα τοῦ *οἰκονομικοῦ* μηχανισμοῦ τοῦ τσαρικοῦ καθεστῶτος. Ἀλλὰ τὸ 1941, ἡ ἀστυνομία διαχειριζόταν τὰ 14 ο)ο τοῦ κεφαλαίου τοῦ ἐπενδε-

1) Rosa Luxemburg: *Γύρω ἀπὸ τὴν ἐλευθερία τῆς κριτικῆς, κτλ.* Βλ. *Marxisme contre Dictature*, σελ. 46: ἡ Luxemburg ἐπιτίθεται ἐναντίον ἐνὸς Schippel ποὺ εἶχε ὑποστηρίξει στὴ *Neue Zeit* ὅτι τὸ σύστημα τῶν πολιτοφυλακῶν εἶναι «τεχνικὰ ἀνεφάρμοστο».

2) Marx: ἔνθ' ἄν., σελ. 58.

3) Λένιν: *Τὰ καθήκοντα τοῦ προλεταριάτου*, κτλ. II, 29.

4) Λένιν: αὐτ. II, 30.

δουμένου στην Ε.Σ.Σ.Δ. Ὁ ποινικός πληθυσμός τῶν Η.Π.Α. ἀντιπροσωπεύει τὸ $\frac{1}{10}$ τοῦ $\frac{1}{100}$ τοῦ συνολικοῦ πληθυσμοῦ (150.000 πρόσωπα). Οἱ κάτοικοι τῶν σοσιαλιστικῶν ἀναμορφωτηρίων ὑπολογίζονται σήμερα γύρω ἀπὸ τὰ 8 ἑκατομμύρια (1). Τὸ 1933, δέκα χρόνια μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Λένιν, ὅταν τέλειωσε τὸ κανάλι Βαλτική—Λευκὴ θάλασσα, ποῦ φτιάχτηκε κατὰ μέγα μέρος ἀπὸ τοὺς ἐκτοπισμένους «κουλάκους» καὶ «ἀντιδραστῆς», 127.000 αἰχμάλωτοι ἀμνηστεύθηκαν (2): αὐτὸς ὁ ἀριθμὸς εἶναι πάνω κάτω ὁ *συνολικὸς* ἀριθμὸς τοῦ ποινικοῦ πληθυσμοῦ τῆς τσαρικήσ Ρωσίας, τὸ 1914...

Ἐδῶ δὲν πρόκειται πιά γιὰ «παραμορφώσεις τοῦ μαρξισμοῦ»—πρόκειται γιὰ μιὰ πραγματικότητα ποῦ ἀποτελεῖ τὸ ἀκριβῶς ἀντίθετο τοῦ μαρξισμοῦ, τοῦ σοσιαλισμοῦ καὶ τῆς «προλεταριακῆς δικτατορίας»...

β') Ἡ κατάρχηση τῆς γραφειοκρατίας

Ἡ Commune, συνεχίζει ὁ Μάρξ :

Ἀποτελεῖται ἀπὸ δημοτικοὺς συμβούλους ἐκλεγμένους μὲ τὴν καθολικὴν ψῆφον, ὑπεύθυνους καὶ ἀνακλητοὺς ἀπὸ τοὺς ἐκλογεῖς τους. Ἡ πλειοψηφία τῶν μελῶν τῆς Commune ἦταν φυσικὰ ἐργάτες ἢ γνωστοὶ ἐκπρόσωποι τῆς ἐργατικῆς τάξης. Ἡ Commune δὲν θάταν ἕνας ἀπλὸς κοινοβουλευτικὸς ὄργανισμὸς, ἀλλὰ ἕνα ὄργανο ἐργασίας, ἐκτελεστικὸ καὶ ταυτοχρόνα νομοθετικὸ (3).

Αὐτό, λέει ὁ Λένιν, σήμαινε τὸ τέλος τοῦ «*διεφθαρμένου κοινοβουλευτισμοῦ τῆς ἀστικῆς κοινωνίας*» (4): σιτὴ θέση του ἡ Commune ἔβαζε νέους ἀληθινὰ δημοκρατικοὺς θεσμοὺς «*δπου ἡ ἐλευθερία τῆς γνώμης καὶ τῆς συζήτησης δὲν ἐκφυλίζεται σὲ ἀπάτη*». Καὶ τοῦτο :

«γιατὶ οἱ βουλευταὶ (τῆς Commune) ὀφείλουν νὰ ἐργαστοῦν οἱ ἴδιοι, νὰ ἐφαρμοσον οἱ ἴδιοι τοὺς ἴδιους τοὺς νόμους, νὰ ἐξακριβώσουν οἱ ἴδιοι τὰ ἀποτελέσματα τους, νὰ δώσουν οἱ ἴδιοι λόγο μπρὸς στοὺς ἐκλογεῖς τους. Οἱ ἀντιπροσωπευτικοὶ θεσμοὶ παραμένουν, ἀλλὰ ὁ κοινοβουλευτισμὸς σὰν διάκριση τῆς ἐκτελεστικῆς καὶ τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας δὲν ὑπάρχει πιά. Δὲν μποροῦμε βέβαια νὰ φανταστοῦμε μιὰ δμοιαδῆποτε δημοκρατία, καὶ μάλιστα μιὰ προλεταριακὴ δημοκρατία, χωρὶς ἀντιπροσωπευτικὸς θεσμοὺς ἀλλὰ μποροῦμε καὶ ὀφείλομε νὰ πραγματοποιήσουμε τὴ δημοκρατία χωρὶς κοινοβουλευτισμὸ· αὐτὸ εἶναι τὸ καθήκον μας, ἂν πιστεύουμε σοβαρὰ στὴν κριτικὴ τῆς ἀστικῆς κοινωνίας».

Αὐτὴ ἡ κριτικὴ τῆς ἀστικῆς κοινωνίας, καὶ συγκεκριμένα ἡ κριτικὴ τῆς «περιορισμένης» κοινοβουλευτικῆς δημοκρατίας εἶχε πάψει νὰ εἶναι ἀπλή θεωρία· εἶχε γίνει πραγματικότητα μέσα στὰ σοβιέτ τοῦ 1917. Ἡ ἐξουσία τῶν σοβιέτ ἦταν ὄντως τοῦ ἴδιου τύπου μὲ τὴν ἐξουσία τῆς Commune :

Ἴδου τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς ἐξουσίας αὐτοῦ τοῦ τύπου : 1) Πηγὴ τῆς ἐξουσίας δὲν εἶναι ὁ νόμος — ἕνας νόμος ποῦ ἔχει προηγουμένα συζητηθεῖ καὶ ψηφιστεῖ στὸ Κοινοβούλιο, ἀλλὰ ἡ ἄμεση, τοπικὴ πρωτοβουλία τῶν μαζῶν : ἡ ἐξουσία προέρχεται ἀπὸ τὰ κάτω... 2) Ἡ ἀστυνομία καὶ ὁ στρατὸς ἔχουν ἀντικατασταθεῖ ἀπὸ τὸν

1) Βλ. τὴ σχετικὴ συζήτηση στὸ διαφωτιστικὸ ἔργο τοῦ Barrington Moore : *Terror and Progress*, 1954, σελ. 154 κ. ἑ.

2) Κατὰ τὰ στοιχεῖα ποῦ ἔδωσε τότε ὁ Μαξιμ Γκόρκυ.

3) Marx : ἔνθ. ἀν. 57.

4) Λένιν : *Τὸ κρᾶτος καὶ ἡ ἐπανάσταση II*, 200.

ἔνοπλο λαό... 3) *Ἡ γραφειοκρατία ἔχει ἀντικατασταθεῖ ἀπὸ τὴν ἐξουσία πὸν ἀσκεῖ ἄμεσα ὁ ὕδιος ὁ λαὸς ἢ ἔχει τεθεῖ ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τοῦ λαοῦ: οἱ ὑπάλληλοι ὄχι μόνον ἔχουν γίνεαι αἰσθητοὶ ἐντεταλμένοι τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ ἐπιπλέον μποροῦν ν' ἀνακληθῶν μόλις τὸ ζητήσῃ ὁ λαός* (*)).

Αὐτὸ ἦταν ἡ πραγματικότητα τῶν σοβιετ ἀνάμεσα στὸ Φεβρουάριο καὶ τὴν Ὀκτώβριον 1917. Αὐτὸ ὑπῆρξε πάνω - κάτω ἡ πραγματικότητα τῶν ἐργατικῶν συμβουλίων ὄσες φορές εἶδαν τὸ φῶς: στὴν Ἰταλία καὶ τὴ Γερμανία τοῦ 1919—1923, στὴν Καταλωνία τοῦ 1939 ἢ στὴν Οὐγγαρία τοῦ 1957. Αὐτὴ ἡ ὀλοκληρωμένη δημοκρατικὴ ἐξουσία εἶναι ἡ μορφή πὸν αὐθόρμητα παίρνει ἡ ἐπαναστατικὴ πάλη στὸ μέτρο πὸν ἡ ἐπίσημη κυβερνητικὴ ἐξουσία χάνει ὀλοένα καὶ περισσότερο τὶς δυνάμεις τῆς. Τὸ ζήτημα εἶναι 1) ἂν οἱ μάζες μποροῦν νὰ κρατηθοῦν σ' αὐτὸ τὸ ὕψος—νὰ κρατήσουν δηλαδὴ διαρκῶς στὰ χέρια τους τὴν ἐξουσία, νὰ μὴ χάσουν τὸν ἔλεγχον πάνω στοὺς ἀντιπροσώπους τους, κτλ. καὶ 2) ἂν ἡ ἐπιστροφή στίς κανονικὲς πολιτικὲς συνθήκες, μετὰ τὴ νίκη τῆς ἐπανάστασης, δὲν κάνει ἀδύνατη τὴ διατήρηση αὐτῆς τῆς ἄμεσης δημοκρατίας καὶ δὲν ἐπιβάλλει ἕνα νέο διαχωρισμὸ ἀνάμεσα στοὺς ἡγέτες καὶ τὶς μάζες, μιὰ νέα ἀποκρυστάλλωση τοῦ γραφειοκρατικοῦ μηχανισμοῦ.

Ἴδου ἡ πρώτη ἀπάντηση τοῦ Λένιν:

Ἀδὲν πρόκειται, βέβαια, νὰ θέσουμε ἀμέσως ἐπὶ τάπητος τὸ ζήτημα τῆς π λ ἡ ρ ο υ ς κατάρξεως τῆς γραφειοκρατίας. Αὐτὸ θάταν οὐτοπικό. Ἀλλὰ τὸ νὰ γκρεμίσουμε ἀμέσως τὸν παλιὸ διοικητικὸ μηχανισμό καὶ ν' ἀρχίσουμε ἀμέσως νὰ φτιάχνουμε ἕνα νέο, πὸν θὰ κάνει δυνατὴ τὴ βαθμιαία ἐξαφάνιση κάθε γραφειοκρατίας: αὐτὸ δὲν εἶναι οὐτοπία: αὐτὸ εἶναι τὸ δίδαγμα τῆς Com m u n e, αὐτὸ εἶναι τὸ ἄμεσον καθήκον τοῦ ἐπαναστατικοῦ προλεταριάτου (*).

Ἐξῆς μῆνες ἀργότερα, ὁ Λένιν ἄρχισε νὰ ὑποψιάζεται ὅτι ἦταν πολὺ πιὸ δύσκολο νὰ πραγματοποιηθεῖ αὐτὴ ἡ ἄμεση δημοκρατία παρὰ νὰ διακηρυχθεῖ στὸ χαρτί: «Υπάρχει μιὰ μικροαστικὴ τάση πὸν ζητεῖ νὰ μετατρέψῃ τα μέλη τῶν σοβιετ σὲ «κοινοβουλευτικὸς ἀντιπροσώπους» (παραδεδομένου τύπου) ἢ, ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, σὲ γραφειοκράτες. Πρέπει ἐμεῖς νὰ καταπολεμήσουμε αὐτὴ τὴν τάση προσπαθώντας νὰ κάνουμε δ λ α τὰ μέλη τὰ σοβιετ νὰ συμμετάσχουν ἐμπρακτα στὴ διακυβέρνηση τοῦ τόπου... Ὁ σκοπὸς μας εἶναι τοῦτος: δ λ ο ι οἱ φ τ ω χ ο ι ἀ ν ε ξ α ι ρ ε τ ὠ ς πρέπει νὰ μετέχουν ἐμπρακτα στὴν κυβέρνηση... Ὁ λ ο ι οἱ ε ρ γ α ζ ὶ μ ε ν ο ι, ἅμα τελειώσουν τὸ ὀκτώωρό τους στὴ διαδικασία τῆς παραγωγῆς, πρέπει νὰ μποροῦν ν' ἀναλάβουν ἀμισθὶ τὴν ἐπιτέλεση τῶν κρατικῶν λειτουργιῶν. Ἡ μετάβαση σ' ἕνα τέτοιο καθεστῶς εἶναι βέβαια ἰδιαίτερα δύσκολη ἀλλὰ μόνον ἕνα τέτοιο καθεστῶς μπορεῖ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν τελειωτικὴ σταθεροποίησιν τοῦ σοσιαλισμοῦ» (*).

Περὶτεῦε νὰ ποῦμε ὅτι αὐτὸ πὸν ὁ Λένιν δνόμαζε «μικροαστικὴ τάση» ἀποδείχθηκε πολὺ πιὸ ἰσχυρὸ ἀπὸ τὶς ἡμι-δημαγωγικὲς ἡμι-οὐτοπικὲς φράσεις γιὰ τὴν πλήρη δημοκρατίαν καὶ τὴν «αὐτοεξαφάνισιν» τῆς

1) Λένιν: *Ἡ δυνατικὴ ἐξουσία*, 1917, ἔνθ. ἀν. II, 13—14.

2) Λένιν: *Τὸ Κράτος καὶ ἡ Ἐπανάστασις*, ἔνθ. ἀν. II, 200—1.

3) Λένιν: *Τὰ ἄμεσα καθήκοντα τῶν σοβιετ*, II, 402—3.

γραφειοκρατίας. "Όσο για τὸ καθεστῶς τῆς πλήρους δημοκρατικοποίησης τῶν κρατικῶν λειτουργιῶν, ποῦ ἐπρόκειτο νὰ ἐξασφαλίσει τὴν «τελειωτικὴν» σταθεροποίηση τοῦ σοσιαλισμοῦ, καὶ ποῦ ὁ Λένιν ἔλεγε στοὺς ἀνυπόμονους ὅτι θὰ τὸ δοῦν μέσα στὴν ἐρχόμενη δεκαετία (1), —αὐτὸ ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ἓνα ροδαλὸ ὄνειρο, στὸ ὁποῖο κανένας δὲν πιστεύει.

Ἄλλὰ στὶς παραμονὲς τοῦ Ὀκτωβρίου 1917, ἓνα καὶ μόνο πράγμα ἀπασχολοῦσε τὸν Λένιν: νὰ καταγγεῖλει τὸν «παραμορφωμένο μαρξισμό» τῶν σοσιαλδημοκρατῶν ποῦ εἶχαν «*ξεχάσει τὰ διδάγματα ποῦ ἔβγαλε ὁ Μάρξ ἀπὸ τὴν ἐμπειρία τῆς Commune*» (2), καὶ νὰ στηλιτεύσει «*τὴ θρησκευτικὴ λατρεία τοῦ Κράτους*» (3), ποῦ χαρακτήριζε τὸν Κάουτσκι καὶ τοὺς συντρόφους του.

Ὁ Λένιν, ποῦ ὄλη του ἡ θεωρητικὴ δραστηριότητα ὡς τὰ τότε περιοριζόταν στὴν ἀπόδειξη τῆς ἀναγκαιότητας τῆς *γραφειοκρατικοποίησης* τοῦ «πρωτοποριακοῦ» κόμματος, δὲν ἔβρισκε λόγους γιὰ νὰ ἐκφράσει τὴν ἀγανάκτησή του μπρὸς στὴ «δεισιδαίμονα πίστη» στὴ γραφειοκρατία! «Σοσιαλπροδότες» ἦταν αὐτοὶ οἱ σοσιαλδημοκράτες γιατί εἶχαν ξεχάσει τὸ κύριο δίδαγμα τῆς Commune, ὅπως τὸ διατυπώνει ὁ Engels:

«Γιὰ νὰ πάψει ὁ κρατικὸς μηχανισμὸς νὰ εἶναι ὁ κύριος τῆς κοινωνίας καὶ νὰ γίνῃ ὁ ὑπῆρέτης τῆς, ἡ Commune χρησιμοποίησε δύο ἀλάθητα μέσα. Πρῶτα, ἔκανε αἰρετὲς καὶ ἀνακλητὲς μετὰ τὴν καθολικὴν ψῆφο τῶν ἐνδιαφερομένων ὅλες τὶς θέσεις τῆς δικαιοσύνης, τῆς διοίκησης καὶ τῆς ἐκπαίδευσης. Ὑστερα, ἐξίσωσε τὶς ἀμοιβὰς τόσο τῶν κατώτερων ὅσο καὶ τῶν ἀνώτερων ὑπηρεσιῶν μετὰ τοὺς ἐργατικὸς μισθοὺς» (4).

Σχετικὰ μετὰ τὸ πρῶτο «ἀλάθητο» μέσο, ὅς παρατηρήσουμε ὅτι μιὰ ἀπὸ τὶς πρῶτες πράξεις τοῦ Λένιν ἦταν ἀκριβῶς νὰ καταργῆσει τὴν καθολικὴν ψῆφο: ἂν ὑπῆρχε καθολικὴ ψῆφος τὸ 1919, τὸ 1920, τὸ 1921, τὸ 1922, ἡ ἐξουσία τοῦ Λένιν θὰ εἶχε κατὰ πᾶσαν πιθανότητα σαρωθεῖ. Καὶ καθὼς οἱ ὑπάλληλοι τῆς διοικητικῆς καὶ τῆς δικαστικῆς ἱεραρχίας ἔπαψαν νὰ εἶναι αἰρετοὶ καὶ ἀνακλητοὶ ἀπὸ τοὺς ἐνδιαφερομένους, ἤδη τὸν καιρὸ τοῦ Λένιν, ὅς μιλήσουμε καλύτερα γιὰ τὸ δεῦτερο «ἀλάθητο» μέσο ποῦ χρησιμοποίησε ἡ Commune γιὰ νὰ ἐξαφανίσει τὴ γραφειοκρατικὴ ἱεραρχία.

γ) Ἡ ἐξίσωση τῶν μισθῶν

Ὁ Λένιν ὄνειρευόταν τὴν ὀλοκληρωτικὴν κατάργηση τοῦ κράτους τὴν ἴδια τὴν ὥρα ποῦ ἔβαζε τὰ θεμέλια τοῦ πιδὸ ὀλοκληρωτικοῦ κράτους τῆς νεώτερης ἱστορίας! Ἄλλα—θρίαμβος τῆς θεωρίας τῆς «ἐξαπατημένης συνείδησης»!—ἰδοὺ πῶς σχολίαζε τὸν Engels:

«Αὐτὴ ἡ ἐξίσωση τῶν ὑπαλλήλικῶν καὶ τῶν ἐργατικῶν μισθῶν φανερόναι ἀπέ-

1) Λένιν: αὐτ., II, 403, Μέσα σ' αὐτὰ τὰ δέκα χρόνια ἐπρόκειτο νὰ πραγματοποιηθεῖ τὸ χιλιαστικὸ «πῆδημα ἀπὸ τὸ κράτος τῆς ἀνάγκης στὸ βασίλειο τῆς ἐλευθερίας».

2) Λένιν: *Τὸ κράτος καὶ ἡ ἐπανάσταση*, ἔνθ. ἀν. II, 198.

3) Λένιν: αὐτ., II, 254.

4) Engels: Πρόλογος στὸ *Guerre civile en France*, σελ. 15.

ριττα τή μετá βαση από τήν άστική στήν εργατική δημοκρατία... Καί σ' αυτό άκριβώς τó σημείο—πού είναι ιδιαίτερα αυτόνόητο και ίσως τó σπουδαιότερο, όσον άφορά τó πρόβλημα τού κράτους,—τά διδάγματα τού Μάρξ έχουν έντελώς λησμονηθεί. Τά άναριθμητά εκλαϊκευτικά έργα πού έχουν γραφτεί γιά τó μαρξισμό δέν λένε ούτε μία λέξη πάνω στό θέμα αυτό. Αυτό τó αίτημα τής εξίσωσης τών μισθών θεωρείται σάν μία ξεπερασμένη «παιδαριωδία»: οι σοσιαλδημοκράτες τó ξέχασαν, άκριβώς όπως, όταν έγινε επίσημη θρησκεία, ο χριστιανισμός «ξέχασε» τς «παιδαριωδίες» τού πρωτόγονου χριστιανισμού και τού δημοκρατικού και επαναστατικού του πνεύματος» (1).

Τί θάλεγε ο Λένιν άν ζούσε σήμερα; Γιατί αυτό τó «ιδιαιτέρα αυτόνόητο» και «ίσως τó σπουδαιότερο» μέρος τού μαρξιστικού προγράμματος, ή σημερινή όρθοδοξία δέν τ'όχει διόλου «ξεχάσει»—μόνο πού τó θεωρεί όχι σάν «παιδαριωδία», αλλά σάν ένδειξη «μικροαστικού κρετινισμού» και άντιδραστικού «ισοπεδωτισμού»! «Όλοι άνεξάρτητα οι ύπάλληλοι, συνεχίζει ο Λένιν, πρέπει νά είναι έντελώς αίρειτοι και άνακλητοι και οι μισθοί τους πρέπει νά εξισωθούν με τούς κανονικούς εργατικούς μισθούς: αυτά τά άπλά και αυτόνόητα δημοκρατικά μέτρα.. άποτελούν τή γέφυρα πού οδηγεί από τόν καπιταλισμό στό σοσιαλισμό» (2).

Αυτά τά δημοκρατικά μέτρα ήταν «άπλά» και «αυτόνόητα» όσο ή εργατική τάξη άποτελούσε μία πολιτική δύναμη: έπαψαν νά είναι αυτόνόητα κι' έγιναν «παρεκκλίσεις» από τή στιγμή πού ή εργατική τάξη έχασε τήν πολιτική της δύναμη. Τό 1926, τó 7ο Συνέδριο τών σοβιετικών συνδικάτων προσπαθούσε άκόμα νά σταματήσει τήν τάση, πού είχε ήδη εκδηλωθεί, πρós μία έντονότερη διαφοροποίηση τών μισθών. Ίδού τί έλεγε ο Τόμσκι, πρόεδρος τών συνδικάτων κατά τή διάρκεια τής μεταβατικής έποχής από τή «δικτατορία τού προλεταριάτου» στη δικτατορία τής γραφειοκρατίας:

«Οι ξένοι επισκέπτες άπορούν πού, ύπό τήν δικτατορία τού προλεταριάτου, ή άνισότητα στην άμοιβή τής ειδικευμένης και τής άνειδικευτης εργασίας έχει πάρει διαστάσεις πού δέν άπαντώνται στη Δυτ. Εύρώπη. Βέβαια, οι ύψηλοι μισθοί τών ειδικευμένων εργατών έξηγούνται από τή φοβερή τεχνική καθυστέρηση τής Ρωσίας. Η έξήγηση όμως είναι κάτι πού δέν πρέπει νά μās κάνει νά ξεχνάμε τή στοιχειώδη ταξική δικαιοσύνη» (3).

Όλα αυτά λεγόταν πριν από τή «σοσιαλιστική βιομηχανοποίηση», πού έπρόκειτο νά διαφοροποιήσει τούς μισθούς μ' ένα τρόπο πού ο Τόμσκι δέν θά μπορούσε ποτέ νά ύποψιαστεί. Πριν από τήν άστραπιαία βιομηχανοποίηση, δυό χρόνια μετά τις δηλώσεις αυτές τού Τόμσκι, τó κεντρικό συμβούλιο τών συνδικάτων άνακοίνωνε ότι ή σχέση τών άνωτέρων μισθών πρós τούς κατωτέρους ήταν 3: 1' ότι μόνο 8,5% από τούς εργάτες είχαν ένα μισθό κατώτερο από τά 50% τού μέσου εργατικού μισθού: ότι τά 48% τών εργατών είχαν ένα μέσο μισθό, πού πλησίαζε πρós τó μέσο εργατικό μισθό, και ότι, συνεπώς, ο μέσος μισθός τών καλύτερα

1) Λένιν: ένθ. άν. II, 195—6.

2) Λένιν: ένθ. άν. II, 196.

3) Αναφέρεται από τόν Α. Bergson: The Structure of Soviet Wages, σελ. 187.

πληρωμένων 43,5 % ήταν άπλως διπλάσιος από τὸ μέσο μισθὸ τοῦ ἡμίσεος σχεδὸν τῆς συνολικῆς ἐργατικῆς δύναμης (1).

“Ὅπως βλέπουμε, ὅσο κι’ ἂν παραβιάζαν τὴ «στοιχειώδη ταξικὴ δικαιοσύνη», οἱ ἀνισότητες αὐτὲς δὲν ἦταν πολὺ μεγάλες—οὔτε ἄλλωστε καὶ μποροῦσαν νὰ εἶναι, γιατί ἡ σμικρότητα τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος ἦταν τέτοια, ὥστε κάθε σημαντικὴ αὔξηση τῶν ἀνώτερων μισθῶν θὰ εἶχε τίς πιὸ καταστρεπτικὲς συνέπειες πάνω στὸ ἤδη χαμηλότατο βιοτικὸ ἐπίπεδο τῆς πλειοψηφίας. Ὅπωςδὴποτε, ἡ σταλινικὴ τρομοκρατία καὶ ἡ ἐπιτυχία τῶν πενταετῶν σχεδίων σήμανε τὸ τέλος αὐτῆς τῆς μεταβατικῆς περιόδου. Κατ’ ἀρχὴν, ἡ ἐργατικὴ τάξη ἔχασε κάθε πολιτικὴ καὶ συνδικαλιστικὴ αὐτονομία, κι’ ὅταν ἡ ζωὴ ἔγινε, σύμφωνα μὲ τὸ περίφημο σταλινικὸ σύνθημα, «*πὶδ εὐχάριστη, πὶδ εὐθύμη*» γιὰ τοὺς happy few, οἱ μὲν παλαιοὶ μπολσεβίκοι εἶχαν ἐκκαθαριστεῖ, ὁ δὲ Τόμσκι εἶχε ἤδη αὐτοκτονήσει. Ὁ περίφημος λόγος σὲ ἔξη σημεῖα τοῦ Στάλιν (6-6-1931) σήμανε τὸ τέλος τοῦ ἐξισωτισμοῦ· τὸ καθεστῶς κήρυξε τὸν πόλεμο κατὰ τῆς «Οὐραβνιλόβκα» (ισότηας τῶν μισθῶν) καὶ ἡ ἀνισότητα παρουσιάστηκε σὰν μιὰ θεμελιώδης ἀρχὴ τοῦ σοσιαλισμοῦ: ὅλοι αὐτοί, δῆλωνε ὁ Στάλιν στὸ 17ο συνέδριο τοῦ μπολσεβικικοῦ κόμματος, ὅλοι αὐτοὶ ποὺ ζητοῦσαν τὴν ἐξίσωση τῶν μισθῶν, δὲν κἄναν παρὰ «*νὰ λένε ἀνοησίες καὶ νὰ συκοφαντοῦν τὸ μαρξισμό*» (2)—μόνο ποὺ ὁ Στάλιν παρέλειπε νὰ πεῖ ὅτι αὐτοὶ οἱ «συκοφάντες» τοῦ μαρξισμοῦ ἦταν ὅλοι οἱ μαρξιστὲς ἀπὸ τὸν Μάρξ καὶ τὸν Ἐνγκελς μέχρι τὸν Λένιν καὶ τοὺς πρωτεργάτες τοῦ 1917... Τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι ὅτι τὸ 1937, εἴκοσι μόλις χρόνια μετὰ τὸ *Κράτος καὶ ἡ Ἐπανάσταση* ἡ «σοσιαλιστικὴ» ἀνισότητα ἔφτασε καὶ ξεπέρασε τὴν καπιταλιστικὴ. Ὁ πραγματικὸς ἐργατικὸς μισθὸς ἐσημείωσε μιὰ ραγδαία πτώση :

14. Δείκτης τῶν πραγματικῶν ἐργατικῶν μισθῶν (3) 1928 — 1940			
1928	703	1937	364
1932	710	1938	404
1936	844	1940	348

Ἐνῶ, ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, οἱ ἀνώτεροι μισθοὶ, τὰ εἰσοδήματα τῆς νέας ἄρχουσας τάξης, σημείωσαν μιὰ ραγδαία ἄνοδο. Κατὰ τοὺς ἐπίσημους ἀριθμοὺς ποὺ ἀναφέρει ἕνας «ὀρθόδοξος» σημερινὸς μαρξιστὴς, ὁ καθηγητὴς Bettelheim, ἡ ἀνισότητα παρουσιάζεται ὡς ἑξῆς :

«*Ὅσον ἀφορᾷ τὰ κατώτερα ἡμερομίσθια, παραπέμπουμε στὸ διάταγμα τῆς 1-11-1937, κατὰ τὸ ὁποῖο οἱ κατώτεροι μισθοὶ δὲν πρέπει νὰ ναι κἄνω ἀπὸ 115 ρού-*

1) Βλ. σχετικὰ Μ. Dobb : Soviet Economic Development since 1917 (2η ἔκδ. 1949) σελ 419.

2) Staline : Les Questions du Léninisme II, 178.

3) Κατὰ τὸν Harry Schwarz : Russia's Soviet Economy, 1950, σελ. 461.

βλια τὸ μήνα γιὰ τοὺς μόνιμους ἐργάτες καὶ 110 γιὰ τοὺς ἡμερήσιους... "Ὅσον ἀφορᾷ τοὺς ἀνώτερους μισθοὺς, μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι πολλοὶ τεχνικοί, ὑπάλληλοι, διευθυντὲς ἐργοστασίων κλπ. κερδίζουν 2000-3000 ρούβλ. τὸ μήνα, δηλαδὴ 20-30 φορές περισσότερο ἀπὸ τοὺς λιγότερο καλὰ πληρωμένους ἐργάτες" (1).

Ὅπως στὴν ἐπίσημη ἀμερικανικὴ φρασεολογία, οἱ φτωχότεροι πολῖτες ὀνομάζονται *undesprivileged*, «ὑποπρονομιούχοι», ἔτσι καὶ στὴν αἰθέρια ὀρολογία τοῦ κ. Bettelheim οἱ ἐργάτες ποὺ σ' αὐτὴ τῆ μεριά τοῦ παραπετάσματος ὀνομάζονται «οἱ πιὸ κακοπληρωμένοι ἐργάτες», βαφτίζονται στὴν ΕΣΣΔ : «λιγότερο καλὰ πληρωμένοι ἐργάτες» καὶ ἀποκτοῦν ἔτσι μιὰ κάποια σοσιαλιστικὴ *respectability*... Ὑπάρχουν, λέει ὁ κ. Bettelheim, καὶ ἄλλοι μισθοὶ ἀκόμα πιὸ μεγάλοι ἀλλὰ πιὸ «σπάνιοι» : εἰσοδήματα ἀπὸ 7000 μέχρι 16 000 ρούβλ. τὸ μήνα (160 φορές ὁ βασικὸς μισθός!), καὶ μάλιστα εἰσοδήματα 25 000 ρούβλ. (230 φορές ὁ βασικὸς μισθός!). Δὲν εἶναι ν' ἀποροῦμε πού, κατὰ τὸν Τρότσκι, τὰ ἀνώτατα 11-12% τοῦ σοβ. πληθυσμοῦ εἶχαν στὴ διάθεσή τους, τὸ 1939, τὰ 50% τοῦ κοινωνικοῦ πλοῦτου, ἐνῶ στὴν «καπιταλιστικὴ» Ἀμερική, τὰ ἀνώτατα 10% τοῦ πληθυσμοῦ «σφετερίζονταν» τὴν ἴδια ἐποχὴ. τὰ 35% τοῦ ἔθν. εἰσοδήματος (2). Καὶ τὸ ὅτι ὁ καθηγητὴς Bettelheim, ποὺ δίνει αὐτὰ τὰ στοιχεῖα μὲ μιὰ ἀξιοθαύμαστη ψυχραιμία καὶ ἀντικειμενικότητα, ἐξακολουθεῖ νὰ μιλάει γιὰ «σοσιαλισμὸ» καὶ «προλεταριακὸ κράτος», μᾶς δίνει τὸ μέτρο τῆς ἀνήκουστης διάδοσης τῶν παραμορφώσεων τοῦ μαρξισμοῦ» στὶς μέρες μας.

Αὐτὸ ποὺ τὸν καιρὸ τοῦ Στάλιν ἔγινε «συκοφαντία» τοῦ μαρξισμοῦ ἦταν τὸν καιρὸ τοῦ Λένιν «ἀπλὰ καὶ αὐτονόητα δημοκρατικὰ μέτρα», ποὺ ἔπρεπε νὰ θεωρηθοῦν σάν «ἡ γέφυρα ποὺ ὀδηγεῖ ἀπὸ τὸν καπιταλισμὸ στὸ σοσιαλισμὸ!... Ὁ ἐξισωτισμὸς, δηλαδὴ ἡ κυρίαρχη ἐπέμβαση τοῦ προλεταριάτου στὴ διαδικασία τῆς *διανομῆς* τοῦ κοινωνικοῦ προϊόντος, εἶναι ἡ *γέφυρα* πρὸς τὸ σοσιαλισμὸ, ἡ *μετάβαση* πρὸς τὴ σοσιαλιστικὴ ἀναδιοργάνωση τῆς διαδικασίας τῆς *παραγωγῆς*, ποὺ μόνο αὐτὴ μπορεῖ νὰ σταθεροποιήσει τὴν τελειωτικὴ νίκη τοῦ προλεταριάτου. Γιατὶ αὐτὰ τὰ «ἀπλὰ καὶ αὐτονόητα» δημοκρατικὰ μέτρα «*ἀφοροῦν τὴν ἀναδιοργάνωση τοῦ κράτους, τὴν ἀπλῶς πολιτικὴ ἀναδιοργάνωση τῆς κοινωνίας*» τὸ ἀληθινό τους νόημα καὶ τὴν πραγματικὴ τους ἀξία, τὴν παίρνουν στὸ μέτρο ποὺ *ἐτοιμάζουν καὶ πραγματοποιοῦν τὴν ἀπαλλοτριώση τῶν ἀπαλλοτριωτῶν, δηλαδὴ τὸ πέρασμα ἀπὸ τὴν καπιταλιστικὴ στὴ σοσιαλιστικὴ ἰδιοκτησία τῶν παραγωγικῶν μέσων*» (3).

Τὴν ἴδια σκέψη διατυπώνει καὶ ὁ Μάρξ, ἀλλὰ μ' ἓνα πολὺ σαφέστερο τρόπο. «*Καθώς*, λέει ὁ Μάρξ, *ἡ πολιτικὴ κυριαρχία τῶν παραγωγῶν δὲν συμβιβάζεται μὲ τὴν διαιώνιση τῆς κοινωνικῆς τους δουλείας, ἡ Commune ἦταν τὸ ὄργανο ποὺ ἐπρόκειτο ν' ἀνατρέψει τὶς οικονομικὲς βάρ-*

1) Charles Bettelheim : ἔνθ' ἀν., σελ. 62.

2) Ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν James Burnham : *L'ère des organisateurs*, σελ. 51.

3) Λένιν : αὐτ. II, 197.

σεις πάνω στις οποίες στηρίζεται ή ύπαρξη των τάξεων και συνεπώς ή ταξική κυριαρχία» (1).

Η άξιοθαύμαστη αυτή διατύπωση δείχνει, άλλη μιὰ φορά, τὸ πόσο ἀστήρικτος εἶναι ὁ μύθος κατὰ τὸν ὁποῖο ὁ Μάρξ θεωροῦσε τὴν πολιτική δημοκρατία σὰν μιὰ ἀπλῶς τυπική δημοκρατία: ἡ δημοκρατία σὰν *πραγματικότητα* σημαίνει τὴν τάση πρὸς μιὰ *τελικὰ* πλήρη κυριαρχία τῶν ἐργαζομένων τάξεων, πού ἀποτελοῦν τὴν πλειοψηφία τοῦ πληθυσμοῦ. Ἄλλὰ ἡ δημοκρατικὴ αὐτοδιοίκηση καὶ ἡ *πολιτικὴ* κυριαρχία τῶν παραγωγῶν δὲν μποροῦν παρὰ νὰ ἔχουν ἄμεσα *κοινωνικὰ* ἀποτελέσματα: ἡ *δημοκρατία*, μέσ' τὴν ὁποία ὁ *ἄθμος* ἔχει συνειδητοποιήσει τὴ δύναμή του κι ἔχει κατορθώσει νὰ πάρει στὰ χέρια του τὸ *κράτος* (τὸ ζήτημα ἂν ἡ κατάργηση τῆς γραφειοκρατίας εἶναι ἐφικτὴ ἢ ἀνέφικτη, εἶναι ἀπὸ μιὰ ἄποψη δευτερεύον), ὁδηγεῖ ἄμεσα σ' ἓνα καθεστῶς αὐτοδιοίκησης *μέσα σ' αὐτὴ τὴν ἴδια τὴν παραγωγικὴ διαδικασία*. Αὐτὸς ὁ δημοκρατικὸς ἐργατικὸς ἔλεγχος καί, εἰ δυνατόν, ἡ διαχείριση τῆς παραγωγῆς ἀπὸ τοὺς συνεταιρισμένους παραγωγούς ἀποτελεῖ τὴν *οὐσία* τοῦ σοσιαλισμοῦ.

δ) Ἐκδημοκρατισμὸς τῶν παραγωγικῶν σχέσεων

Ὅπως εἶδαμε, γιὰ τὸ μαρξισμό, τόσο τοῦ Μάρξ, ὅσο καὶ τοῦ Λένιν, ἡ ἀπλή κατάληψη τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας ἀπὸ τὴν ἐργατικὴ τάξη δὲν εἶναι παρὰ μιὰ *προϋπόθεση* τοῦ σοσιαλισμοῦ. Ὁ ἐκδημοκρατισμὸς τῶν πολιτικῶν σχέσεων, ἡ προϋπίστα ἐξαφάνιση ἢ διαλεκτικὴ ὑπερνίκηση τῆς ἀντιθέσης ἡγετῶν καὶ μαζῶν εἶναι ἀσφαλῶς οὐσιώδεις ὄψεις τῆς «διαρκοῦς ἐπανάστασης» πού ἀποτελεῖ τὴν ψυχὴ τῆς δικτατορίας τοῦ προλεταριάτου, ἀλλὰ δὲν ἐξαντλοῦν τὸ περιεχόμενο τοῦ σοσιαλισμοῦ: *ἡ ἀληθινὴ οὐσία τοῦ σοσιαλισμοῦ* ἐμφανίζεται στὸ φῶς, στὸ μέτρο ἀκριβῶς ὅπου αὐτοεξαφανίζεται ἡ πολιτικὴ ἐξουσία καὶ δημοκρατικοποιεῖται ἡ οἰκονομικὴ ἐξουσία. Τὴν πολιτικὴ ἐξουσία τὴ χρειάζεται ὁ σοσιαλισμὸς μόνο καὶ μόνο στὸ μέτρο πού μιανεται ἀπὸ τὸ ἀντίθετό του: τὸν καπιταλισμό. «*Ἡ ἐπανάσταση ἐν γένει*, ἔλεγε ὁ Μάρξ ἤδη ἀπὸ τὸ 1844, *ἡ ἐπανάσταση σὰν ἀνατροπὴ τῆς ὑπάρχουσας ἐξουσίας καὶ σὰν ἄρνηση τοῦ παλιοῦ καθεστώτος εἶναι μιὰ πολιτικὴ πράξη* φυσικά, *χωρὶς ἐπανάσταση ὁ σοσιαλισμὸς δὲν μπορεῖ νὰ γίνεῖ*. *Χρειάζεται αὐτὴ τὴν πολιτικὴν πράξη στὸ μέτρο πού χρειάζεται τὴν ἀνατροπὴ καὶ τὴν ἄρνηση*. Ἄλλὰ *μόλις ἀρχίσει τὴν ὀργανωτικὴν του δράση, μόλις φανερωθεῖ ὁ ὑπέρτατός του σκοπὸς καὶ ἡ ψυχὴ του, ὁ σοσιαλισμὸς ἀπορρίπτει τὸ πολιτικὸν περιβλημα*» (2) καὶ γίνεται αὐτὸ πού ἀληθινὰ εἶναι: ἡ ἐλεύθερη, συνειδητὴ δράση τῶν συνεταιρισμένων παραγωγῶν.

Αὐτὴ εἶναι ἡ ἔννοια τῆς *«οὐσιαστικὰ οἰκονομικῆς ὀργάνωσης τοῦ κομμουνισμοῦ*» (3). Βέβαια, ὁ Μάρξ ἤξαιρε πολὺ καλὰ ὅτι τὸ ἰδεώ-

1) Marx: La Guerre civile en France, σελ. 62.

2) Marx: Ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσίας καὶ ἡ κοινωνικὴ ἀλλαγὴ. Marx - Engels. Gesamtausgabe I/3, σελ. 22—3.

3) Marx: Die Deutsche Ideologie, σελ. 71.

δες αυτό δὲν ἦταν δυνατόν νὰ πραγματοποιηθεῖ ἀπὸ τὴ μιά μέρα στὴν ἄλλη¹⁾: Μόνο ὁ ἀγώνας καὶ ἡ συνειδητοποίηση αὐτοῦ τοῦ ἀγώνα μποροῦσε νὰ κάνουν τοὺς ἐργάτες ν' ἀλλάξουν οἱ ἴδιοι, νὰ πάψουν νὰ ναι παθητικὰ ὄργανα τῆς ἱστορίας καὶ ν' ἀναλάβουν στὰ χέρια τοὺς τὴν ἴδια τοὺς τὴ μοίρα: *«μέσα στὴν ἐπαναστατικὴ δραστηριότητα, συμπίπτει ἡ ἀλλαγὴ τῶν ἐξωτερικῶν (ἀντικειμενικῶν) συνθηκῶν μὲ τὴν ἀλλαγὴ αὐτοῦ τοῦ ἴδιου τοῦ ἀνθρώπου»* (2).

Αὐτὴ ἡ «ἐπαναστατικὴ δραστηριότητα», δηλαδὴ ἡ ὑπερνίκηση τῆς «ἀντικειμενικῆς» παθητικότητας τοῦ προλεταριάτου μέσα στὴν παραγωγὴ καὶ τὶς κοινωνικὲς σχέσεις, εἶναι ἡ οὐσία τῆς μακραιωνῆς του πάλης. Ἔτσι, π.χ. ἡ πάλη γιὰ τὴν ἐλάττωση τῶν ἐργασίμων ὥρων, ποῦ, στὴν ἐποχὴ τοῦ Μάρξ, ταυτιζόταν μὲ τὴν πάλη γιὰ τὴν ἐπιβολὴ τοῦ «ἐργατικοῦ δεκάωρου», εἶναι ἡ μιά ὄψη αὐτῆς τῆς «ἐργατικῆς πολιτικῆς οικονομίας» ποῦ ἐξυμνεῖ ὁ Μάρξ. *«Στὴ θέση τοῦ καταλόγου τῶν ἀπαγορευμένων δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου, παρατηρεῖ ὁ Μάρξ, ἐμφανίζεται ἡ Magna Charta τῶν ἐργατῶν, ἡ διὰ νόμου περιορισμένη ἐργασίμη μέρα»* (3).

Ἡ ἐπιβολὴ τοῦ ἐργατικοῦ δεκάωρου, ὀκτάωρου ἢ ἐξάωρου δὲν εἶναι παρὰ μιά ὄψη τῆς Magna Charta libertatum, ποῦ πραγματοποιεῖ ἡ ἱστορικὴ ἄνοδος τῆς ἐργατικῆς τάξης. *«Μιά ἄλλη καὶ μεγαλύτερη νίκη τῆς ἐργατικῆς πολιτικῆς οικονομίας πάνω στὴν πολιτικὴ οἰκονομία τοῦ κεφαλαίου εἶναι ἡ ἐπιτυχία τοῦ συνεταιριστικοῦ κινήματος καὶ ἰδιαίτερα τῶν συνεταιριστικῶν ἐργοστασίων, ποῦ πραγματοποιήθηκαν χάρις στὴν πρωτοβουλία ὀρισμένων ἐργατῶν»* (4). Ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν παροδικὴ ἐπιτυχία ἢ ἀποτυχία τοῦ συνεταιριστικοῦ κινήματος, *«ἡ ἀξία τοῦ μεγάλου αὐτοῦ κοινωνικοῦ πειράματος»* εἶναι τούτη:

«Οἱ ἐργάτες ἀπέδειξαν ἔμπρακτα, καὶ ὄχι μόνο μὲ ἐπιχειρήματα, ὅτι γιὰ νὰ πραγματοποιηθεῖ μιά παραγωγὴ σὲ μεγάλη κλίμακα, ἀνταποκρινόμενη στὶς ἀπαιτήσεις τῆς σύγχρονης ἐπιστήμης, δὲν χρειάζεται ἀπαραιτήτως νὰ ὑπάρχει μιά τάξη ἐπιχειρηματιῶν ποῦ νὰ χρησιμοποιοῦ μιά ἄλλη τάξη χειρωνακτικῶν ἐργατῶν. Ἐδειξαν ὅτι, γιὰ νὰ γίνουν παραγωγικὰ τὰ μέσα τῆς ἐργασίας δὲν χρειάζεται διόλου νὰ ἔχουν μονοπωληθεῖ (ἀπὸ τὴν τάξη τῶν ἐπιχειρηματιῶν) καὶ νὰ ἔχουν ἔτσι μετατραπῆ σὲ ὄργανα ὑποδούλωσης καὶ ἐκμετάλλευσης αὐτῶν τῶν ἴδιων τῶν ἐργατῶν. Ἐδειξαν ὅτι, ὅπως ἡ ἐργασία τοῦ δούλου καὶ ἡ ἐργασία τοῦ δουλοπαροίκου, ἔτσι ἡ μισθωτὴ ἐργασία δὲν εἶναι κι' αὐτὴ παρὰ μιά μεταβατικὴ καὶ κατώτερη μορφή ἐργασίας, προορισμένη νὰ ἐξαφανιστεῖ μπρὸς σὲ μιά ἀνώτερη μορφή ἐργασίας: τὴ συνεταιρισμένη ἐργασία τῶν παραγωγῶν, ποῦ θὰ γίνεται μὲ τὴν ἐλευθερὴ τους θέληση, μὲ νηφάλιο πνεῦμα καὶ μὲ χαροῦμενη καρδιά.»

Ἡ μονοπώληση τῶν διευθυντικῶν λειτουργιῶν τῆς οἰκονομίας ἀπὸ μιά ὀρισμένη ἐμάδα δὲν ἀποτελεῖ λοιπὸν μιά τεχνικὴ ἀνάγκη τῆς παραγωγῆς. Μόνο οἱ «ψευτοδιανοοῦμενοι», λέει ὁ Λένιν, *«σκέφτονται ὅτι οἱ*

1) Βλ. πῶς πάνω παράγραφο.

2) Marx: Die Deutsche Ideologie, σελ. 217.

3) Marx: Das Kapital I, 316.

4) Πρῶτο Μανιφέστο τῆς Διεθνούς Ἐνώσεως τῶν Ἐργαζομένων, 1864.—Marx: Ausgewählte Schriften II, 450.

πληβειοι, οι «άπλοϊκοί» εργάτες και αγρότες είναι άνικανοι να εκπληρώσουν τὸ μεγάλο, τὸ ἥρωικὸ ἔργο τῆς ὀργάνωσης, ποὺ ἡ σοσιαλιστικὴ ἐπανάσταση ἐπιβάλλει στοὺς εργαζομένους» (1). Ἔτσι «πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ ξερριζώσουμε τὴν πατροπαράδοτη πρόληψη, τὴν παράλογη, βάρβαρη, ἀχρεία καὶ ἀτιμωτικὴ πρόληψη, κατὰ τὴν ὁποία μόνο οἱ «ἀνώτερες τάξεις» μποροῦν νὰ κυβερνήσουν τὸ κράτος καὶ νὰ ὀργανώσουν τὴν ἀνοικοδόμησιν τῆς σοσιαλιστικῆς κοινωνίας» (2).

Ἄργότερα θὰ δοῦμε πῶς ὁ Λένιν υἱοθέτησε κι' αὐτὸς μὲ τὴν σειρά του τίς ἀντιλήψεις τῶν «ψευτο-διανοουμένων» ποὺ στηλίτευε τὸ 1917, καὶ τί διαστάσεις ἔδωσε ὁ σταλινισμὸς στὴν «παράλογη, βάρβαρη καὶ ἀτιμωτικὴ» πρόληψη, ποὺ ὁ Λένιν ἤθελε νὰ ξερριζώσει. Ἄλλὰ ἄς ἐπιστρέψουμε στὸν Μάρξ. Γιὰ τὸν Μάρξ, ἡ «πολιτικὴ κυριαρχία τῶν παραγωγῶν», ποὺ πραγματοποιοῖσεν ἡ Commune, ἐπρόκειτο ἐπιτέλους νὰ εἰσαγάγει τὸ πνεῦμα τῆς δημοκρατίας μέσα στὸ δεσποτικὸ κόσμον τῶν ἐργοστασίων: «ἡ συνεταιριστικὴ παραγωγή θ' ἀντικαταστήσει τὸ καπιταλιστικὸ καθεστῶς· ὁ κομμουνισμὸς δὲν εἶναι παρὰ μιὰ ἔνωση τῶν συνεταιριστικῶν ὀργανισμῶν ποὺ ἐλέγχουν καὶ διευθύνουν τὴν ἐθνικὴ παραγωγή σύμφωνα μ' ἓνα κοινὸ σχέδιον» (3).

(Συνεχίζεται)

1) Λένιν: Πῶς νὰ ὀργανώσουμε τὴν ἀμύλην; Δεκέμβριος 1917, ἔνθ. ἀν. II, 302.

2) Λένιν: αὐτ. II, 303.

3) Μάρξ: La Guerre civile en France, σελ. 63.